

SZERB László

A VÁLLALKOZÁSINDÍTÁS ADMINISZTRÁCIÓS KÖLTSÉGEI AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN (WASHINGTON ÁLLAM) ÉS MAGYARORSZÁGON

A vállalkozásindítás fontos szerepet játszik a gazdasági életben, ugyanakkor az is lényeges, hogy az új cégek megfeleljenek a velük szemben támasztott biztonsági, környezetvédelmi, foglalkoztatási szabályoknak. A hatóságoknak azonban figyelembe kell venni azt is; hogy a szabályozás és annak adminisztratív költségei jelentős többletterheket róhatnak a cégekre. Jelen tanulmány két ország, az USA és Magyarország példáján keresztül négy típusú vállalkozás esetében hasonlítja össze a kezdés adminisztratív teendőit, költségeit és idejét. Bár tevékenységektől függően eltérő mértékben, de a vállalkozásalapítás az USA-ban egyszerűbb, könnyebb, rövidebb és olcsóbb, mint Magyarországon, aminek alapvető okát a szerző nem csupán a szabályozórendszerben, hanem a mögötte meghúzódó kulturális-szociális normákban látja. A befejező részben a magyarországi vállalkozásindítás szabályozásának egyszerűsítésére tesz javaslatot, amelyek egyben megfelelnek az Európai Unió elvárásoknak és szabályozási reform alapelveinek is.¹

A vállalkozásindítás gazdasági hatásainak vizsgálata az elmúlt évtizedben fokozatosan a kisvállalati kutatások egyik kedvelt témájává vált. A Global Entrepreneurship Monitor (GEM) kutatás alapján a születőben levő és az új vállalkozások a vizsgált 37 ország esetében a gazdasági növekedés mintegy 25–30 százaléka adtak magyarázatot a 2001–2002-es időszakban (Reynold et al., 2002). Drucker (1985) óta közismert az új cégek munkahely teremtési képessége, amit más országok eseteiben, különböző időkben is sikerült bizonyítani (Ács – Audretsch, 1993; Green Paper, 2003; Observatory of European SMEs, 2002). Jelentős az az innovációs potenciál is, amivel a kisebb cégek rendelkeznek (Ács, 2002; Audretsch, 1995; Rothwell – Dodgson, 1995; Arrow, 1983). A gazdaság strukturális átalakulásában is fontos szerepet töltenek be új és reorganizált cégek (Thurik – Wenekers, 2001).

A volt szocialista országok, így Magyarország esetében is az új vállalkozások létrehozása és növekedése a rendszerváltástól kezdődően folyamatosan az érdeklődés középpontjában szerepelt. Miután az 1980-as évek végén a vállalkozás alapítása előtt álló admi-

nisztratív akadályokat eltörölték, a vállalkozások száma gyors növekedésnek indult. A regisztrált vállalkozások száma az 1990-es 400 000-ról egymillió fölé nőtt 1995-re (Szerb – Ulbert, 2002). Hasonló tendencia látható Csehországban és Lengyelországban is. A Világbank által az átmeneti gazdaságokról készített tanulmány úgy találta, hogy az új vállalkozások létrejötte kulcsfontosságú a gazdasági növekedés és a fejlődés szempontjából (Transition, 2002).

A tranzíció első fázisában az újonnan alapított magánvállalkozások fontos szerepet töltek be az erőforrások mobilizálásában és a létező vállalatok monopóliumhelyzetének megtörésében (Tyson et al., 1994), éppen úgy, mint a hiány felszámolásában és a gazdaság szerkezeti átalakulásában. Ugyanakkor az új vállalkozásokat nem demoralizálta a piacgazdasági játékszabályok változása sem (Winiecki, 2001). Az ENSZ és a Világbank szakemberei is egyetértenek abban, hogy a tranzíció további szakaszában a meglévő és újonnan alapított vállalkozások erősítése az egyik fő cél a korábban kiemelten kezelt privatizáció helyett. (The development, 1999).

Az új vállalkozások alapításának, növekedésének elősegítése számos ország, nemzetközi szervezet (OECD, Világbank), továbbá az Európai Unió gazdaságpolitikájában vagy ajánlásaiban is központi helyen szerepel (Audretsch, 2001; Green Paper, 2003; Observatory of European SMEs, 2002).

A vállalkozásindítás korlátai

Az utóbbi időkben megszorodtak azok az elemzések is, amelyek a vállalkozásalapítás adminisztrációs, szabályozási hatásait és korlátait kutatták. A hatóságok leginkább regisztrációs, környezetvédelmi, egészségügyi, munkahelyvédelmi, biztonsági és adóügyi okokból szabályozzák a cégeket. Ezen törvények, előírások betartása azonban sokszor jelentős többletterheket (idő, pénz) rak a vállalkozásokra. Az adminisztratív akadályok, a szabályozás teljesítése miatt keletkező költségek így belépési korlátot képeznek, és ezáltal negatív hatást gyakorolnak a vállalkozásindításra. Így a vállalkozásfejlesztés egyik sarkalatos pontja lett a vállalkozások alapítása és növekedése előtt álló szabályozási korlátok azonosítása és enyhítése.

A 2001-es GEM kutatás azt találta, hogy a legtöbb országban a kezdés legfontosabb akadályai a tőkehiány, a kormányzati politika (szabályozás, adózás, támogatás) és a kulturális tényezők voltak (Ács et al., 2002). Az OECD 2000-es felmérése a vállalkozások alapítási procedúráiról az 1990-es évek végén azt mutatja, hogy még a fejlett országok között is nagy különbségek lehetnek az alapítás ideje, kötelezettségei és költségei között: az eljárások száma 1–18, a procedura ideje 1 és 24 hét, a költségek pedig 330 ECU és 4000 ECU között mozogtak. Talán meglepő, de az egyik legbürokratikusabb országnak a virágzó kisvállalkozásairól ismert Olaszország bizonyult (OECD, 2000).

Djankov et al. (2001) 1999-ben készült empirikus tanulmánya 85 ország korlátolt felelősségű társaságainak belépési korlátait, az eljárások, procedúrák számát, azok költségeit és idejét hasonlította össze. Vizsgálatuk középpontjában a standardizált, 5–50 főt foglalkoztató általános cég szerepelt, amelyre nem vonatkoznak speciális szabályok, különleges adók, nem folytat külkereskedelmet, és csupán bérlő a működési tevékenység helyét. Ugyanakkor az eljárás ideje alatt a bejegyzési, engedélyezési eljárások hivatalos idejét értik, nem veszik hozzá az információ gyűjtésének, keresésének idejét. A költségek becslésénél a szerzők a vállalkozó idejét is pénzesítették, mégpedig az egy főre jutó napi jövedelemmel. A kutatás eredményeként az eljárások átlagos száma 10,48, az átlagos ügy-

intézési, bejegyzési idő 47,4 nap aminek közvetlen költsége az egy főre jutó GDP 47 százaléka, a vállalkozó idejét is költségesítve pedig az egy főre jutó GDP 66 százaléka volt. Az országok közötti rangsorban az USA az élbolyban szerepelt, átlagosan négy procedúra, négy nap alatt, költsége pedig a GDP 0,49 százaléka, illetve a vállalkozó idejét is belekalkulálva 1,69 százaléka volt. Magyarország a középmezőnyben foglalt helyet, a procedúrák száma az átlag alatti, nyolc, hasonlóan a 39 napos ügyintézési időhöz, viszont a költségek tekintetében a hazai KFT bejegyzés a GDP 86 százaléka, a vállalkozó idejét is belekalkulálva 101 százalékra rúg. Hasonló és ennél magasabb arányok csak néhány afrikai és dél-amerikai fejlődő országban tapasztalhatók.

Az Európai Unióról számos tanulmány készült, amely a vállalkozásindítás adminisztratív korlátaival foglalkozott. 1997-ben a Logotech által végzett kutatás az egyéni vállalkozás és a korlátolt felelősségű társaság indításának korlátait – idő, költség, felkeresett helyek száma, engedélyek száma – vizsgálta (Benchmarking, 2002). Az egyéni vállalkozások esetében azt találták, hogy átlagosan 12 napig tartott a bejegyzési procedura, aminek költsége 250 euró volt. A vállalkozó négy helyet keresett fel, nyolc eljárás ment keresztül, négy formulát töltött ki és négy engedélyt szerzett be. Összehasonlítva Magyarországgal, megüjtük az EU átlagot egy kivétellel, a bejegyzés ideje jelentősen meghaladja a 12 napot, és inkább a felső határhoz (35 nap) áll közel. A kft esetében a bejegyzés ideje átlagosan 24 nap, költsége 830 euró, és a vállalkozó öt helyet keres fel, kilenc formulát tölt ki, hogy négy engedélyt szerezzen. A kezdéshez szükséges minimális alaptőke 9200 euró volt. Itt már nem olyan kedvező a magyarországi összehasonlítás, mint az egyéni vállalkozásnál: szinte minden tekintetben hosszabb, drágább és fáradtságosabb kft-t indítani Magyarországon, mint egy átlagos EU országban. A minimális alaptőke tekintetében viszont kirívóan magas a ma tapasztalható hárommillió forintos határ, az EU-ban hat ország volt 1997-ben, ahol a minimális alaptőke meghaladta az éves átlagbér 50 százalékát, nálunk ez lényegesen magasabb.

A 2002-ben az Európai Unióról készült Gallup-tanulmány a pénzügyi erőforrások hiányát és a vállalkozáskezdéshez szükséges adminisztratív eljárások bonyolultságát jelölte meg a vállalkozásindítás leglényegesebb akadályaként mind az EU-ban, mind az USA-ban. Ameddig a pénzügyi korlátokat körülbelül azonosnak találták az EU-beli és az USA-beli vállalkozók (a mintában szereplők 76 százaléka említette 2002-ben), addig az amerikaiak majd tíz százalékkal

kevesebben jelölték meg az adminisztratív gátakat (60-69 százalék) (Flash Eubarometer 134, Entrepreneurship, 2002). A Zöld Könyv a kezdés adminisztratív korlátait a vállalkozásindítás fő akadályaként aposztrofálja. (Green paper, 2003: 10. o.). A már megállapodott vállalkozásokat akadályozó tényezők vizsgálata során az Observatory of European SMEs (2002) listájának élén a képzett munkaerő hiánya (20%), a pénzügyi erőforrásokhoz jutás (13%), és az adminisztratív szabályozás (12%) állnak. Ezzel kapcsolatban említést érdemel, hogy a létező vállalatokat érintő bonyolult szabályozás a vállalkozásindításra is negatív hatást gyakorolhat.

Hogy nem csupán a világ fejlett országainak vállalkozói panaszkodnak arról az Inter Amerikai Fejlesztési Bank latin-amerikai és ázsiai cégeket érintő felmérése tanúskodik, ahol a kulturális tényezők mellett a kezdés adminisztratív korlátait azonosították, mint az új vállalkozások indításának legfontosabb akadályozó tényezőit (Kantis et al., 2002).

Számos átmeneti gazdaságban a kkv-szektor vállalkozásainak növekedési problémái folyamatosan a figyelem középpontjában szerepelnek. Sok lengyel, magyar és szlovén vállalkozó panaszkodik a túlzott adminisztratív kötelezettségekre és a bürokráciára (Bartlett – Bukviy, 2001; Szerb – Ulbert, 2002; Winięcki, 2001). Egy ENSZ-jelentés (The development, 1999) a növekedés belső korlátai közül a korlátozott vállalkozói gyakorlatot, a gyenge menedzseri képességeket és a pénzügyi problémákat említi. Ugyanakkor a jelentés problémásnak tartja az állami adminisztrációt és a jogszabályok betartatását is a vállalkozások alapítása szempontjából.

Magyarország esetében a különböző kormányzatok kkv politikáját számos kritika érte mind a szakértők, mind a vállalkozók oldaláról. A Gazdaságkutató Intézet félévente elvégzett felmérése az 1993–2000-es időszakban a vállalkozások fejlődése előtt álló korlátok közül a kormányzati szabályozás kiszámíthatatlanságát a 2-4. helyekre tette, fontosságában igen hasonlóan a tőkehiányhoz. (Szerb – Ulbert, 2002). A Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet által 1997 és 2000 között végzett reprezentatív felmérés szerint pedig a vállalkozások növekedését elsősorban a szabályozás akadályozta, megelőzve ezzel a piaci környezetet és a finanszírozási gondokat is (Kállay et al., 2003). A 2001-es magyar GEM-jelentés szakértői vélemények alapján az új vállalkozások létrehozása előtt álló akadályok közül elsőként a kormányzati politikát említette akkor, amikor a vállalkozói aktivitás tekintetében Magyarország Írország után második helyet foglalta el Európában. Igaz, a kormányzati politika átlagos osztályzatai nem

voltak kiugróan alacsonyabbak más országokénál, azaz a kkv politika máshol sem örvend nagyobb megbecsülésnek, mint Magyarországon (Acs et al., 2002).

A vállalkozás indítás adminisztratív korlátai Magyarországon és az Egyesült Államokban

A vállalkozásokkal foglalkozó szakirodalom és tanácsadók, tanácsadók és szakértők, minisztériumok és kamarák mind egyetértenek abban, hogy a kezdő vállalkozó elsősorban a piacra, a fogyasztókra és a versenytársakra koncentráljon. Ezzel párhuzamosan háttérbe szorulnak a vállalkozásindítás adminisztratív teendői, költségei és ideje. Sokszor az is előfordul, hogy a vállalkozó nem rendelkezik megfelelő információval az adminisztrációs kötelezettségekről és a többletköltségekről, és az eljárás idejével csupán az alapítási folyamat elindítása után szembesül.

Az utóbbi időben ebben a témában megjelent és a fentiekben hivatkozott tanulmányok vagy általánosságban vették számba, hogy hány adminisztratív hatósághoz kell elmenni, és hány procedúrán kell átmennie a vállalkozónak, vagy kiválasztottak egy bizonyos vállalkozási formát, és annak létrehozási folyamata alapján hasonlították össze az egyes országokat. Az előnyök mellett mindkét módszer hátránya, hogy, egyrészt a vállalkozások jelentős részének nem kell keresztülmennie mindegyik adminisztratív eljárás, hanem ezek legtöbbször tevékenység-specifikusak, másrészt a különböző vállalkozási formák relatív adminisztrációs igénye is igen eltérő lehet egy adott országban. Így annak érdekében, hogy ezek a különbségek is kimutathatók legyenek, kiválasztottunk négy olyan, ötnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztató vállalkozást, amelyek gyakorta előforduló tevékenységet végeznek.

Önmagában az is sokat elárul, ha egy ország (pl. Magyarország) vállalkozásindítási adminisztratív folyamatait, költségeit vizsgáljuk, de ez sokkal értékebb akkor, ha ezt más országgal vagy országokkal összehasonlítva tesszük meg. Az előzőleg idézett tanulmányokból látható, hogy az USA rendre azon országok közé kerül, ahol ez a bürokratikus procedúra a legalacsonyabb költségekkel, idővel és utánjárással jár, tehát az USA mintegy benchmarking országgént szerepelhet. Jelen vizsgálat helyeül helyismeretünkéből kifolyólag az USA-ban Washington államot, Magyarországon pedig Pécszet választottuk. Itt kell megjegyezni, hogy az USA egyes szövetségi államaiban a tárgyalat esetektől eltérő szabályozás is előfordulhat, azonban az egyes államokon belül a szabályozás egységesnek mondható. A választott vállalkozások és azok jogi formái a következők voltak:

- Menedzsment-tanácsadó, egyéni vállalkozási formában.
- Autószerelő, betéti vállalkozás formában.
- Panzió, kevesebb, mint tíz szobával étkeztetés nélkül, kft formában.
- Étterem italmérési engedéllyel, kft formában.

Amellett, hogy számba vesszük, melyek azok a feladatok, amelyeket a vállalkozónak teljesítenie kell annak érdekében, hogy a licenceket, engedélyeket, hozzájárulást kaphassanak a legális működéshez, összevetjük azt is, hogy milyen költséggel (minimális és tipikus egyaránt) is járnak, és mennyi ideig tartanak a megszerzéshez szükséges procedúrák. A szükséges procedura részeként kezeljük mindazon, esetleg nem hatósági előírások igényelte lépéseket, amelyek a tényleges működéshez szükségesek, a megszerzés idejébe beleértjük a beindításhoz feltétlenül szükséges csatolt dokumentumok, engedélyek megszerzési idejét is egy kivétellel, feltételeztük, hogy a működés helyéül szolgáló épület, helyiség az építési hatóságtól származó használatbavételi engedéllyel már rendelkezik. Szintén figyelembe vesszük azokat a kötelezettséget is, amely nem hatósági előírások nyomán keletkezik, viszont feltétlenül szükségesek a működéshez (pl. Magyarország esetében a postahivatal felkeresése), vagy pedig nem hatóságokat kell felkeresni (pl. hivatalos pecsét elkészítése). Nem vesszük viszont figyelembe azokat a sokszor jelentős beruházási költségeket, amelyek a szabályozás következtében lépnek fel.

Annak érdekében, hogy a szabályozási korlátok vállalkozásindításra gyakorolt hatását mérni tudjuk, az Európa Tanács Stratégiai és Értékelési Szolgáltatások Központja (Centre for Strategy and Evaluation Services (CSES) által erre a célra kifejlesztett mutatóit alkalmazzuk, amelyeket kiegészítettünk néhány saját indexszel. Ezek a mutatók a következők:

1. Az eljárások száma – azon interakciók száma, amelyet a vállalkozónak külső szervezettel, egyéssel kell megtenni.
2. A szükséges érintkezési (kontakt) pontok száma.
3. A szükséges formulák, kérdőívek, dokumentumok száma, amit a vállalkozónak ki kell tölteni.
4. A formulák, kérdőívek, dokumentumok oldalainak száma, amit a vállalkozónak ki kell töltenie.²
5. A kérdések száma, amelyre a vállalkozónak az összes kérdőívben, dokumentumon válaszolnia kell.
6. A szükséges licencek, engedélyek, hozzájárulások száma, amelyek a vállalkozásindításhoz szükségesek.
7. A licencek, engedélyek, hozzájárulások megszerzéséhez szükséges minimális idő.

8. A licencek, engedélyek, hozzájárulások megszerzéséhez szükséges tipikus idő.
9. A licencek, engedélyek, hozzájárulások megszerzéséhez szükséges minimális költség, a nemzeti valutákban (USA dollárban, illetve forintban) kalkulálva, (Itt azt feltételezzük, hogy a törvény, hatóság által megkövetelt szakértői aláírások [pl. ügyvédi ellenjegyzés] és vizsgálatokat kivéve a vállalkozó mindent maga készít.)
10. A licencek, engedélyek, hozzájárulások megszerzéséhez szükséges tipikus költség, a nemzeti valutákban (USA dollárban, illetve forintban), és egy főre jutó GDP arányosan kalkulálva.

A vállalkozás indítása Washington államban és Magyarországon

Vállalkozásalapítás és működési engedélyek Washington államban

Washington államban, hasonlóan az USA többi államához, a vállalkozó bármilyen fajta szabályozó hatóság engedélye nélkül hozhat létre egyéni vállalkozást. Azonban az USA-ban, így Washington államban is általános, hogy a korlátolt felelősségű társasági formák alapításához kormányzati engedély szükséges. Egy Washington állambeli korlátolt felelősségű társaság létrehozásának nincsen semmilyen meghatározott minimum tőkeszükséglete.³ A kft alapítását végző személynek nincsen más teendője, mint megválasztja a vállalkozás nevét, amit egyetlen más kft sem használ, és elkészíti a cég szabályzatát (Articles of Incorporation).

Az elhatározás és a vállalkozás bejegyzése szükséges, de nem elégséges lépése a vállalkozás elkezdésének. A vállalkozást operacionálisan is működőképessé kell tenni, amihez további licencek és engedélyek szükségesek. Minden üzleti egységnek, amely alkalmazottat foglalkoztat, rendelkeznie kell egy egységesített egyedi azonosítóval (Unified Business Identifier [UBI]). Az UBI szám mellett minden foglalkoztatónak foglalkoztatói azonosító számmal (EIN) kell rendelkeznie az adóhatóságtól (Internal Revenue Service (IRS)), amely az Államkincstár Részleg alá tartozik.

Washington állam összes vállalkozásának működési engedéllyel kell rendelkeznie a területileg illetékes helyhatóságtól – várostól vagy járástól. Az általunk kiválasztott város Ellensburg, egy mintegy 20 000 fős kisváros Washington állam közepén. Az általános vállalkozói licenc mellett a vállalkozásnak rendelkeznie kell cégtábla engedéllyel, ha a tulajdonos közterületről is látható táblát szeretne felszerelni, márpedig esetünkben ez a helyzet.

A működéshez szükséges többi formula, licenc, engedély és az ehhez kapcsolódó eljárási díjak nagysága a vállalkozás által kínált terméktől, szolgáltatástól függ. Az autószerelő műhely és a menedzsment-tanácsadás működtetéséhez semmilyen további engedély nem szükséges, még szakmai végzettség sem feltétel. Az autószerelő műhelyben azonban a légkondicionálókat javítóknak engedéllyel kell rendelkezniük az Egyesült Államok Környezetvédelmi Ügynökségétől (United States Environmental Protection Agency).

Egy kis panziót üzemeltetőnek, amely nem kínál étkeztetést és szeszes italt sem árusít, mindössze egy úgynevezett Ideiglenes Szállásadói Licencet kell megszereznie, amihez egy helyszíni szemlén kell a vállalkozónak keresztül mennie. Az étterem nyitásához a szokásos engedélyeken felül viszont az Élelmiszer Szolgálat engedélye is szükséges. Az étteremben az étellel foglalkozóknak Élelmiszeri Munkás (Food Worker) engedéllyel kell rendelkezniük. A leginkább költség és időigényes az alkoholos italmérési engedély megszerzése, aminek egy össz-szövetségi és egy helyi procedúrán is túl kell esni, illetve a panzió esetében a hatósági szemle lefolytatásán. Az engedélyek megszerzésének időtartama akár a 45–85 munkanapot is elérheti, költségei pedig majd 2000 dollárra rúgnak.

Vállalkozásindítás és működési engedélyek Magyarországon

Magyarországon a vállalkozás indításához szükséges formulák és dokumentumok általában nem érhetők el és tölthetők le a weboldalokról. Sok esetben nincs is formula, hanem a vállalkozónak kérvénnyel kell fordulnia az illetékes hatósághoz, amely a jobbik esetben megadja legalább a szükséges adatok listáját, rosszabb esetben hiánypótlásra szólítja fel a vállalkozót. Általános eset, hogy a potenciális vállalkozónak személyesen fel kell keresnie a különböző hivatalokat és sorba kell állni, hogy megkapja a szükséges dokumentumokat, majd azok otthoni kitöltése után ismét fel kell keresnie a szóban forgó hivatalt, és le kell adni a formulát vagy kérvényt a mellékletekkel, amelyek megszerzése szintén bonyolult, költséges és időrabló folyamat. A hivatalos procedura befejeztével pedig vissza kell mennie a hivatalhoz, hogy átvegye a szükséges engedélyt, szakvéleményt, hozzájárulást. Általában a formulák száma, hossza és komplexitása messze meghaladja az amerikai vállalkozásindításnál használtakat annak ellenére, hogy az utóbbi időben a hazai szabályozási helyzet sokat egyszerűsödött és javult (Kállay et al., 2003).

A vállalkozás indításával kapcsolatos hivatalos ügyek, a dokumentumok igénylése, beadása és az en-

gedélyek megkapásának ideje változó annak függvényében, hogy milyen hosszúak a sorok adott napon vagy időszakban. Időről időre tumultuózus jelenetek alakulnak ki a földhivatalok, az önkormányzatok vagy a cégbíróság kapui előtt. Az évek során a helyzet fokozatosan javul, azonban szűk keresztmetszetek bármikor adódhatnak. Néhány esetben – például APEH – a dokumentumok postázhatók, így legalább a sorban állás megspórolható. Tipikus az is, hogy az egyes hatóságok számos más dokumentum csatolását követelik meg, aminek beszerzési időigénye önmagában is embert próbáló feladat. Ennek következménye, hogy személyes kipróbálás eredményeképpen sem igazán kaptunk valós képet arra vonatkozólag, hogy mennyi ideig is tart a procedura. A pontosítás érdekében kapcsolatba léptünk az érintett hivatalok alkalmazottaival, felkerestünk a procedúrán közelmúltban átesett vállalkozókat, továbbá megkérdeztünk olyan független szakembereket, könyvelőket, ügyvédeket, kamarai szakértőket, akiknek közvetlen rálátásuk van a folyamatra.

A hatóságok szerint is gyakori az, hogy hiánypótlásra kéri fel a vállalkozót, ami természetesen tovább növeli a kezdés időtartamát. Az 1. táblázatban szereplő adatok így csupán a teljes procedura időtartamára vonatkozóan adnak közelítőleg pontos képet. Nem számoltunk azzal sem, hogy a vállalkozónak esetenként időigényes keresést kell folytatnia a számára megfelelő szakértők, ügyvéd, könyvelő, üzemi orvos, bank fellelése érdekében. Ezek általában nem érintik a teljes procedura idejét, mivel bizonyos tevékenységek párhuzamosan is végezhetőek, esetenként azonban, főleg ha a vállalkozó előzetesen nem volt tisztában a követelményekkel, jelentősebb idővesztés is okozhat.

A szóban forgó vállalkozási formák jelentőségére jellemző, hogy 2003. március 31-én az 1154738 regisztrált vállalkozás közül 709075 ev, 209554 bt és 184104 kft volt, együttesen az összes regisztrált vállalkozás 95,6 százaléka.

Az egyéni vállalkozás hazai alapítása relatíve egyszerű. Az ev igazolvány kiadása jelenleg (2003 végén) a helyi önkormányzatok hatáskörébe tartozik. Az igazolvány kiadásához mindössze erkölcsi bizonyítvány, a szakmai képesítés, a telephely tulajdonosi lapja vagy az erről szóló bérleti szerződés szükséges. Minden vállalkozásnak rendelkeznie kell bankszámlával, hivatalos pecséttel és ezen kívül is számos további nyomtatvány és bizonylat kell, amit a nyomtatványboltban lehet beszerezni.

Ezen kívül kötelező a regisztráció az APEH-hez, a helyi önkormányzat adóosztályához, az egészségbizto-

sítóhoz, a nyugdíjbiztosítóhoz, ahol még hivatalos formula sincsen, hanem egy kérvényt kell írni.

Tekintve, hogy a bt a gazdasági társaságok közé, a bejegyzés engedélyezési procedúráját tekintve pedig a Cégbírósághoz tartozik, az alapítás lényegesen több időbe és pénzbe kerül, mint az ev esetében. Ámbár a bt alapításának nincsen minimális tőkekövetelménye, a vállalkozónak bankszámlát kell nyitnia, el kell helyeznie a jegyzett tőkét (5000 Ft-ot feltételeztünk) és ügyvédet kell fogadnia, aki a társasági szerződést, az alapító okiratot és a cégbejegyzést megcsinálja. Az autószerelő vállalkozás indításánál feltételeztük, hogy a vállalkozó műhelyét nem viszi be a vállalkozásba, hanem magától bérl, aminek költség és adózási okai vannak.

A társasági szerződéshez szükséges a bizonyítvány a szakmai képzettségről, az ügyvezető, közjegyző által hitelesített, aláírás mintája három példányban, a telephely bérleti szerződése és a bank tanúsítványa a alaptőke letétbe helyezéséről. A Cégbíróság a benyújtással egy időben kibocsátja a regisztrációs és a statisztikai számjelet. Ekkor a bt elkezdhet működni, mint előtársaság, amely forma egészen addig tart, ameddig a végleges bejegyzés meg nem történik. Hasonlóan az ev-hez a bt-nek is meg kell vásárolnia a szükséges formulákat, dokumentumokat, el kell készítenie a pecsétet, és ugyanazokat a hivatalokat kell értesítenie a működés elkezdéséről. A formulák azonban különböznek az ev-től, és több kérdést tartalmaznak. A vállalkozónak ezen kívül fel kell keresnie a helyi postahivatalt is annak érdekében, hogy meghatalmazást adjon a vállalkozás nevére érkező ajánlott levelek felvételére. Miután a bt megkapja a Cégbíróságtól a hivatalos értesítőt, az előtársasági lét véget ér, és a rendes működés megkezdődhet. Azonban a bt-nek el kell készítenie az előtársasági működésről egy komplett adóbevallást is.

A kft megalapítása hasonló a bt-hez, néhány kivételtől eltekintve, amelyek főleg a minimálisan szükséges hárommillió forint alaptőkéhez kapcsolódnak. Feltételeztük, hogy mind a panzió, mind az étterem esetében az alapítás a minimális tőkével történik. A teljes procedura, a bejelentési kötelezettségek ugyanazok, mint a bt esetében, csak a költségek növekednek.

A működési, telephelyengedélyek tekintetében a menedzsment-tanácsadáshoz az egyéni vállalkozói igazolványt kivéve nem kell külön engedély. Az autószerelő tevékenység elkezdéséhez viszont a vállalkozónak telephelyengedélyt kell beszereznie. A telephelyengedély kiadását a helyi önkormányzat végzi, és hasonlóképpen az önkormányzat szervezi meg az ebben az esetben szükséges három szakhatóság által tar-

tott helyszíni szemlét is. Az érintett szakhatóságok az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat (ANTSZ), a Környezetvédelmi Felügyelőség (KÖFE) és a Tűzoltóság azonban számos más engedély, igazolás beszerzését követeli meg. Ilyenek az épület használatbavételi engedélye, a szennyvízelvezetés biztosítása és kezelési módja, alkalmazott felvétele esetében szerződés az üzemorvossal, kockázatbecslési tanulmány, a biztonsági és védőfelszerelések használati szabályai, a veszélyes és tűzveszélyes anyagok kezelésének engedélye, a környezet zajvizsgálatának jegyzőkönyve, a telephely környezetének és technológiájának leírása, az elektronikai és gázkészülékek tűzvédelmi megfelelőségét igazoló irat, a kéményvizsgálati jegyzőkönyv és az alkalmazottak dokumentált tűzvédelmi oktatásának jegyzőkönyve.

A panzió működési engedélyének kiadása különbözik az autószerelő-műhely telephely-engedélyétől. A legfontosabb eltérés, hogy ebben az esetben a helyi önkormányzat nem szervezi meg az egységes helyszíni szemlét, és ennek következtében a vállalkozónak külön-külön kell megkeresnie az érintett hatóságokat. A beszerzett dokumentumokkal felfegyverkezve a vállalkozó elmegy a helyi önkormányzathoz. A szükséges mellékelt dokumentumok a vállalkozás bejegyzési dokumentációja, a panaszkönyv, a működési hely tulajdonosi lapja vagy a bérleti szerződés, az előzőekben említett három hatóság – ANTSZ, KÖFE, Tűzoltóság – engedélye, amihez a fentiekben kívül még csatolni kell az alkalmazottak szakképzettségi bizonyítványát és a tűzriadó tervet is. A panzióknak Gazdasági és Közlekedési Minisztérium (GKM) osztály-besorolási regisztrációján is át kell esnie.

Az étterem működési engedélyének megszerzési procedúrája hasonló a panzióhoz, azonban a fentiekben már említett három hatóság mellett egy negyedik, az Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomás (Állategészségügyi Állomás) is részt vesz. Ugyanakkor különbséggént említhetjük az élelmiszerek tárolásával, szállításával, kezelésével kapcsolatos követelményeket, a sokat emlegetett HACCP-rendszer bevezetését, az élelmiszer szállításának, beleértve a szállító jármű engedélyezési iratát, az alkalmazottak, szakácsok, pincérek, konyhai munkások szakképzettségét igazoló okiratok, bizonyítványok meglétét. Tűzriadó tervre viszont nincsen szükség. A helyszíni szemle során ellenőrzik a hűtési rendszert és kapacitást, a fertőtlenítés folyamatát és a tárolt élelmiszerek megfelelő címkézését is. A működési engedély birtokában – hasonlóan a panzióhoz – az étteremnek is a GKM-hez kell fordulnia az osztályba sorolás ügyében.

Vizsgálataink során egyetlen olyan eljárást tapasztaltunk, ami egyszerűbb Magyarországon az USA-val összehasonlítva, ez pedig az alkoholtartalmú italok forgalmazásának engedélyezése. Magyarországon a vállalkozónak értesítenie kell regisztráció céljából a helyi rendőrséget és a Vám- és Pénzügyőrséget, amelyek díjmentes eljárások.

Az eredmények összehasonlítása

Vizsgálatunk legfontosabb eredményeit az *1. táblázatban* foglaljuk össze. A két ország a vállalkozások indításának és költségeinek összehasonlítása során általában is elmondhatjuk azt, ami várható volt: könnyebb, rövidebb és abszolút költségekben mérve is olcsóbb hasonló vállalkozásba kezdeni az USA-ban, mint Magyarországon. Általánosságban, az USA-ban a vállalkozó kevesebb korlátozással néz szembe, erre tipikus példa a szakképzettségi bizonyítvány, hazánkban szinte minden esetben ragaszkodnak hozzá a hatóságok, az USA-ban viszont a vizsgált esetekben csak kivételes esetben alkalmazzák, és akkor is könnyen beszerezhető papírokról beszélhetünk.

A vállalkozásindítás adminisztratív ügyeinek intézése kapcsán felkeresett helyek száma és a szükséges engedélyek száma is lényegesen kevesebb Washington államban, mint Magyarországon: a maximálisan tapasztalt 7, szemben a hazai 19-cel. Ráadásul ezeket az engedélyeket Magyarországon különböző helyeken lehet beszerezni, a kezdő érteremtulajdonosnak a város különböző részein szétszórót 15 helyet kell felkeresnie, ezzel szemben amerikai társa mindössze négy hivatalban elintézheti a kezdés adminisztratív ügyeit. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a hazai vállalkozónak gyakran nem is egyszer, hanem legalább kétszer kell felkeresni egy-egy hivatalt (egyszer a nyomtatványokért, másodszor a benyújtásért és néha még az engedély kézhez vételéért is), és a sorok hossza is esetenként jelentősen meghaladja az Amerikában tapasztaltakat, akkor a helyzet még rosszabb. A hazai kedvező változások között kell megemlítenünk a telephely engedélyezési eljárás egy kézbe helyezését az önkormányzatokhoz, ami a helyszíni szemlét lényegesen leegyszerűsíti. Sajnos a működési engedélyek esetében a vállalkozónak egyenként kell felkeresnie az érdekelt szakhatóságokat.

Hasonló különbségek tapasztalhatók az engedélyek megszerzéséhez szükséges dokumentációk hozzáférhetősége és bonyolultsága területén. A Washington állambeli kérdőívek kevés kérdést tartalmaznak, semmilyen külső szakértői segítséget nem követel kitöltésük, még az általunk tárgyalt legbonyolultabb esetben sem. Ráadásul a kérdőívek mindegyike letölthető az internetről, némelyik még elektronikus formában is

továbbítható. Ezzel szemben a hazai gyakorlat vegyes képet mutat: az egyik oldalról az internet használatára is látunk pozitív példát (GKM osztályba sorolási engedély). A másik oldalról viszont még a formalizált kérdőívek is hiányoznak (Vám- és Pénzügyőrség, rendőrségek), és a vállalkozónak saját magának kell a kérvényt megfogalmaznia. Tapasztalatunk szerint az ugyanazon törvény alapján készült kérdőívek is különbözhetnek, a helyi hatóságok maguk készítik azokat el. Az ügyintézés relatíve idő és költségkímélő módja az APEH levelezéses gyakorlata.

A dokumentumok kitöltése sem tartozik a hazai vállalkozók vágyálmai közé. Amerikával összehasonlítva nem is igazán a kérdések száma, hanem azok bonyolultsága és kitöltési időigénye tekintetében nagy a különbség. Ameddig Washington államban percekig tart a kitöltés, addig Magyarországon ez napokat, esetleg heteket vesz igénybe a szükséges adatok, csatolandó dokumentumok és engedélykészerzés miatt, főleg a nyílt kérdések megválaszolása időigényes. A pálmát tekintetben a Környezetvédelmi Felügyelőség kirívóan bonyolult, idő és költségigényes 12 oldalas, több mint 80 kérdéses kérdőíve viszi el. És a kérdésekhez még nem számítottuk hozzá a Cégbíróság által rendszeresített formanyomtatvány 100 kérdést meghaladó dokumentációját, mert ennek kitöltése az ügyvéd feladata.

A bejegyzési, engedélyezési procedúra elkezdésétől a működéshez szükséges összes irat beszerzéséig eltelt idő is fontos információval szolgálhat az adminisztratív nehézségekről. Az *1. táblázat* adatai magukért beszélnek, és Magyarország esetében még a tényleges gyakorlatnál kedvezőbb képet is mutat, hiszen sima ügymenetet feltételeztünk. A megadott tipikus idő inkább közelít a hazai gyakorlathoz, hiszen a vállalkozó gyakran a procedúra elindítása során szembesül, hogy mit is kell még tennie. Nem kalkuláltunk a szakértők megtalálásához szükséges, esetenként jelentős időigénnyel sem.

Mindkét országban minden tekintetben a legegyszerűbb a menedzsmentkonzultációval foglalkozó egyéni vállalkozás bejegyzése. Fontos különbséget jegyezhetünk fel azonban a teljes ügyintézés szempontjából: ennek ideje Washington államban tíz nap, szemben a hazai tipikusnak mondható negyven nappal. A többi esetben a két ország közti időbeli különbségek szignifikánsnak mondhatók. Önmagában a magyarországi cégregisztráció átfutási ideje is soknak mondható. Az exlex állapot kiküszöbölésére létrehívott előtársasági forma csak ideiglenes és nem teljes értékű működést tesz lehetővé, ráadásul a hivatalos regisztráció után költséges a lezárás is: például az APEH teljes adóbevallás elkészítését igényli. Így a hatóságok lassú ügyintézésének költségeit tulajdonképpen a vállalkozóval fizettetik meg.

A költségeket illetően is Washington állam előnyösebb, ott az év bejegyzési kiadásai összesen 75 dollárt tesznek ki a hazai mintegy 100 dolláros kiadással szemben. Mindenesetre ez az alapítási költségterhelés mindenképpen az elfogadható kategóriában van hazai viszonylatban is. A legnagyobb a különbség a kft bejegyzésénél látható. Magyarországon ügyvéd felfogadása elkerülhetetlen, és az alaptőke után fizetendő illeték is hiányzik az USA gyakorlatából. Az igazi korlát azonban a megkövetelt hárommillió forintos minimális tőkekövetelmény, ami még nemzetközi mércével tekintve is kirívóan magas, az egy főre jutó GDP 177 százalékát teszi ki. Ráadásul a minimális egymillió Ft. (30%) készpénzraport megkövetelése is emeli a belépési korlátokat főleg akkor, ha a vállalkozó nem rendelkezik az ingatlan, épülettel, hanem azt bérlő. A táblázatból látható, hogy ha a vállalkozó maga végzi az ügyintézt, maga tölti ki a formulákat, készíti el a szükséges tanulmányokat, ami valószínűtlen, akkor sem lehet megúszni az adminisztráció igényelte kiadásokat negyedmillió forint alatt, a menedzsment-tanácsadást kivéve. Ez pedig az egy főre jutó 1690 E Ft-os hazai GDP majd 15 százalékát teszi ki, szemben az amerikai adattal, ahol a hasonló kiadások egyetlen esetben sem haladják meg a 28 000 dollár egy főre jutó GDP 7 százalékát.

Mindkét országban a legbonyolultabb az étterem elindítása. Az igazi kiadások és költségek azonban nem a vállalkozás bejegyzésével, hanem a működési engedély megszerzésével kapcsolatosak. Az étterem esetében mindkét ország hatóságai megkövetelik az élelmiszerhigiéniai előírások betartását, ami a fokozott fertőzés és ételmérgezési veszélyek miatt ésszerűnek mondhatók. A Washington állambeli étterem engedélyezési költségeinek jelentős részét viszont egy tétel és két procedura teszi ki, ami az italmérési engedélyhez kapcsolódik. Ilyen költségek Magyarországon nem találhatók. A hazai vállalkozók viszont gyakorta kényszerülnek arra, hogy a dokumentáció elkészítéséhez szakértőket alkalmazzanak. Ilyen területek a HACCP-rendszer kiépítése, a kockázatbecslés elkészítése, a tűzvédelmi terv és a környezetelemzési tanulmány is. A magyar rendszer mindegyik vizsgált esetben, így az étteremben dolgozó személyek mindegyikétől is szakmai kvalifikációt követel, míg Washington államban a konyhai dolgozóknak 1,5 órás tanfolyam és egy 10 dolláros kiadási tételű vizsga a követelmény.

Az autószerelő vállalkozás indítása bt formában sokkal könnyebb, olcsóbb és rövidebb Washington államban, mint Magyarországon. Lényegesek a különbségek a bt alapítása esetében, hiszen ez Magyarországon ez a Cégbíróság hatáskörébe tartozik, és ügyvéd közreműködését követeli meg, Washington állam-

ban pedig az évvel azonos az elbármód. Lehet azonban vitatkozni, hogy vajon szükséges-e bizonyítvány az autószerelő szakmához (Magyarország szerint igen) vagy a piacra és így a vásárlóra lehet hagyni a szerelő választását (Washington állam).

Mindenesetre Magyarországon a telephelyengedély megszerzésének költséges és időrabló folyamatát, beleértve az igencsak megkérdőjelezhető kötelezően előírt zajszint-terhelési felmérést is, hogy a környéken lakók panaszait elkerüljék, nem mindenki vállalja fel. Az autószerelés területén Magyarországon rengeteg a „fusimunka”, a mindenfajta szakmai és működési engedély nélküli be sem jegyzett, adót egyáltalán nem fizető garázsvállalkozás. Ez azt mutatja, hogy a szigorú követelmények nem mindig érik el a várt hatást, sőt a legálisan bejegyzett és költségesebben működő vállalkozások esélyeit is rontják az illegális, árakban viszont igencsak kedvező feltételeket kínáló „versenyársak”.

A turizmus magyarországi felfutásával párhuzamosan a szabályozó hatóságok is komoly lépéseket tettek, hogy a szállásadók is a megfelelő minőségű szolgáltatást nyújtsanak. Az USA-ban is ellenőrzik a szálláshelyek állapotát, de Magyarországon az adminisztratív módon előírt követelmények lényegesen magasabbak: elvárt a recepciósnak idegen nyelv tudása és megfelelő bizonyítványa éppen úgy, mint az irányító menedzser szakmai végzettsége. Kérdéses azonban, hogy ezek az előírások ténylegesen elérik-e a várt hatást egy olyan iparágban, ahol a vevők szájkélménye az egyik legfontosabb marketingeszköz, és a tapasztalható éles verseny valószínűleg úgyis kirostálná a gyengén szolgáltatókat. Ugyanakkor a panzió tűzvédelmi előírásainak szabályozása ésszerűnek mondható, bár hozzá kell tenni, hogy az USA panzióinak, szállodáinak jó része is megfelel az ilyen követelményeknek, a vállalkozásindítás fázisában történő előírások nélkül. Magyarországon egyébként az előírások egy jelentős részét, beleértve a tűzvédelmi és környezetvédelmi szabályok betartását, már az épület használatba vételi eljárásánál ellenőrzi ugyanaz a hatóság. Kérdéses, hogy miért szükséges még egyszer ugyanazon hatóságoknak kimenni, ha az egész megoldható lenne egy eljárás keretén belül.

Következtetések, javaslatok

A vállalkozóvá válást a szakirodalom szerint végső soron inkább meghatározzák a szociális-kulturális hatások, mint a gazdasági tényezők, azaz a vállalkozások nem pusztán gazdasági, hanem társadalmi képződmények is. Ugyanakkor a regulációs környezet, beleértve a vállalkozásindítás szabályozását is, befolyásolt a társadalmi, kulturális szokások, tradíciók által és ugyanez

A vállalkozásindítási adminisztratív kötelezettségeinek, eljárásainak, költségeinek és idejének összehasonlítása Magyarország és Washington állam (USA) között

A vállalkozás tevékenysége A vállalkozási forma	Menedzsment-tanácsadás		Autószerelés		Panzió, szállásadás		Étterem, vendéglátás	
	Magyarország	USA	Magyarország	USA	Magyarország	USA	Magyarország	USA
Eljárások száma	8	8	10	8	15	10	19	20
Felkeresett helyek száma	5	3	11	3	13	4	15	4
Formulák és dokumentumok (FD) száma	6	4	12	4	12	7	16	10
Kitöltendő oldalak száma az FD-nél	10	8	18+	8	32+	15	37+	17
Kérdések száma az FD-nél	138	82	246+	82	359+	232	444+	537
Szükséges licenck, engedélyek, hozzájárulások száma	6	4	12	4	14	5	19	7
Az FD kitöltéséhez szükséges min. idő	~ 30 perc	15 perc	Na.	15 perc	Na.	26 perc	Na.	41 perc
Az FD kitöltéséhez jellemzően szükséges idő	50 perc		Na.		Na.		Na.	
Az összes licenc, engedély, hozzájárulás megszerzéséhez szükséges minimális idő	14 nap	10 nap	75 nap	10 nap	80 nap	55	100 nap	45 nap
Az összes licenc, engedély, hozzájárulás megszerzéséhez szükséges jellemező idő	40 nap	10 nap	140 nap	10 nap	150 nap	86	150 nap	60 nap
Az összes licenc, engedély, hozzájárulás megszerzéséhez szükséges min. kiadás	22 000 Ft	\$ 75	262 000 Ft	\$ 75	245 000 Ft	\$ 225	256 000 Ft	\$ 1935
Az összes licenc, engedély, hozzájárulás megszerzéséhez szükséges tipikus kiadás	22 000 Ft	\$ 75	345 000 Ft	\$ 75	347 000 Ft	\$ 225	448 000 Ft	\$ 1935
Minimálisan szükséges alapfokú	0	0	0	0	3 millió Ft	0	3 millió Ft	0
A tipikus kiadások az egy főre jutó GDP százalékában	1,3	0,3	20,4	0,3	20,5	0,8	26,5	6,9
Szakképzettség szükségessége	Igen, felsőfokú	Nem	Igen, szakmunkás	Nem	Igen, több területen is	Nem	Igen, több területen is	Élelmiszer munkás

+ jel arra utal, hogy a kérdések között részletes kifejtést igénylő tételek is vannak, pl. írja le a teljes technológiai folyamatát.

* A 3 millió forintot kötelező alapfokúval együtt.

Napok: üzleti napok száma, öt nap/hét.

a hatás tükröződik vissza a vállalkozásokkal kapcsolatba kerülő hivatalnokok magatartásában is. Ameddig az USA-ban a vállalkozók társadalmi megbecsültsége nagy, a sikeres vállalkozók társadalmi megbecsültsége és státusza magas, Magyarországon inkább a vállalkozókkal kapcsolatos negatív attitűdök a meghatározók, annak ellenére, hogy a két ország vállalkozásindítási aktivitása igen hasonló (Ács et al., 2002).

Az USA-nak több évszázados gyakorlati tapasztalata van a magánvállalkozás területén, Magyarország esetében ez csupán 15 éves múltat jelent. A rendszerváltás utáni első években az 1990-es évek elején a vállalkozások létrejöttét segítette a törvényi háttér, az állami támogatások rendszere és a kényszer is, ami az állami tulajdonú cégek tömeges megszűnéséhez kapcsolódó foglalkoztatás megszűnése jelentett. A kellő tapasztalattal és tudással nem rendelkező vállalkozások körében azonban a megszűnési ráta is igen magas volt. Több területen a verseny pozitív hatásaival szemben a magas fluktuáció kísérte alacsony árú, de még alacsonyabb színvonalú termelés, szolgáltatás vált jellemzővé. Az 1993. évi LXXVI. Szakképzésről szóló törvény, majd a nyomában 1994-ben és 1995-ben megjelenő minisztériumi rendeletek, előírások megfogalmazták a vállalkozásindításhoz és gyakorlásához szükséges szakképzettségi feltételeket. Hasonló érvek, illetve az Európai Unióhoz való csatlakozás indokolták a vállalkozások indítását befolyásoló törvénykezés és rendeletalkotás szabályozását 1997-től⁴. Ezekre a törvényekre jellemző, hogy alapvetően gyanakvó a vállalkozóval szemben, és a piaci verseny helyett inkább a hatóságokban, előírásokban bízik. A sors furcsa fintora, hogy ezek az intézkedések pontosan akkor kezdtek el keményedni, amikor a piaci verseny már lassan kezdte kirostálni a nem kellően hatékony, gyenge vállalkozásokat.

A vállalkozás bejegyzésének és a működési vagy telephelyengedély megszerzésének procedúrája azonban a hazai törekvések (pl. egyablakos rendszer) ellenére meglehetősen sok kézbe került, és a feltételek is gyakran változtak (pl. kamarai tagság). Minden hatóság csak saját igényeiből indul ki, emiatt gyakoriak a párhuzamosságok, átfedések. A szakhatóságok és a hivatalnokok magatartása is ambivalens. A hatóságok kötelezettségei közül legtöbbször csak egy, és nem is a legfontosabb az induló vállalkozásokkal kapcsolatos előírások betartatása, ezért sokszor csupán felesleges koloncként kezelik az ezzel kapcsolatos feladatokat. A hivatalnokok viselkedése is kiszámíthatatlan, bár személyes tapasztalataink alapján is többségében vannak a segítőkész, az előírások betartására ügyelők, de vállalkozói vélemények szerint nem ritka a felsőbbrendű

hatósági magatartás sem, ami a csaló és gazdag vállalkozó sztereotípiájából indul ki, hasonlóan az általános társadalmi vélekedéshez. Számos esetben a hivatalnok jó vagy rosszindulatán múlik, hogy éppen mikor húzza elő az adott kérelmet, az első, az ötödik vagy éppen az utolsó napon. Sőt, tekintve, hogy a 30 napos ügyintézési határidő be nem tartásának, és újabb 30 nappal történő meghosszabbításának semmilyen konzekvenciája nincsen, a vállalkozó nem szűnő gyanakvással tekint az éppen vele packázó hivatalra, a hivatalok pedig a lökészerűen megnövekvő ügyek száma, és a növekvő, változó előírásai, törvényi követelmények miatt panaszkodnak.

Kevesen vitatják, hogy például az orvosi hivatás gyakorlásához szakképzettség szükséges. Valószínűleg nem szeretnénk úgy doktort választani, hogy ahhoz fordulunk, akinél a legkevesebb páciens halt meg, de ha valaki nem képes autónkat megjavítani, akkor legközelebb lehetőségünk nyílik más szerelőt keresni. Ha a szállodai recepciós nem tud idegen nyelvet beszélni, akkor a külföldi vendégeket a panzió el fogja veszíteni, így az üzemeltetőnek minden előírástól függetlenül elemi érdeke, hogy idegen nyelvet beszélő recepcióst alkalmazzon. Amerika pontosan az ellenkező példát mutatja: teljesen felesleges szabályozni, ha ezt a piac, a versenytársak és a fogyasztók is megteszik. Bár Washington államban nem kötelező szakképzettség az autószerelő szakma gyakorlásához, a legtöbb helyen mégis ott lóg a műhelyben a szakmai szervezet bizonyítványa. Az autószerelés hazai helyzete egyébként jól példázza, hogy a fokozott és túlzott előírások, belépési korlátok mihez vezetnek: sokan neki sem vágnak a bejegyzési procedúrának, hanem fusiban, saját garázsukban javítják a legális autószerelő társaiknál lényegesen olcsóbban a gépjárműveket. A szakmai szervezetek azonban folyamatosan „nyomás alatt” tartják a kormányzatokat, hogy az általuk kibocsátott mesterlevél, bizonyítvány nélkül senki se gyakorolhassa a szakmát. Okként legtöbbször a kontármunka elkerülését és a szakma presztízsét hozzák fel. Az elmúlt évek gyakorlata viszont éppen azt mutatta, hogy a hazai fogyasztókat inkább az ár, nem pedig szakmai kvalitásokat kifejező papír érdekli. A szigorítások pedig sok esetben inkább azt eredményezik, hogy a vállalkozások nagyobb része szünteti be legális tevékenységét, és merül alá a fekete gazdaságba, vagy már eleve nem is alapít legális céget.

Mint azt néhány szakhatóság képviselője ki is fejezte, megkövetelhető, hogy a vállalkozó úgy végezze tevékenységét, hogy azzal ne károsítson másokat. Elvárható, hogy az alkalmazottak emberi körülmények között dolgozzanak, lehetőségük legyen esetleg külön

helyiségben lepihenni, vagy a munka jellegétől függően tisztálkodni, és tudomásuk legyen a szakma, a vállalkozás környezetre gyakorolt hatásairól is. Óvni szükséges a vállalkozás szomszédságában lakókat is az esetleges káros hatásoktól, zajtól, füsttől, erős szagoktól stb. A szabályozás során azonban figyelembe kell azt is venni, hogy az előírásoknak történő megfelelés az engedélyezési költségek mellett a vállalkozások működési és beruházási költségeire és így kínálati áraira is jelentős hatást gyakorol. A magasabb költségszintű vállalkozás pedig versenyhátrányba kerülhet azokkal szemben, akik ezeket az előírásokat nem tartják be. Az esetleg ritkán felmerülő problémák miatt felesleges mindenkire érvényes előírásokat bízni. A telephely vagy a működési engedélyek megszerzésének költséges és időigényes procedúrája is a fekete gazdaság irányába terelheti a potenciális vállalkozókat.

Számos adminisztratív előírás érthetetlen a vállalkozó számára, vagy nem éri el a szabályozók által kívánt hatást. Az érthetetlen előírások között említették a vállalkozók az előzetes zajvédelmi vizsgálatot vagy az étterem esetében a hűtő-szállító jármű engedélyezési procedúráját. A legtöbbször szakértők által készített kockázatbecslési tanulmányok is inkább a fiókok mélyén pihennek, a vállalkozónak gyakran fogalma sincsen arról, mi is van benne. Formálisan történnek a tűzvédelmi oktatások is. Az egyébként jogosan megkövetelt környezetvédelmi, munkavédelmi előírások betartása is sokszor csorbát szenved, még akkor is, ha néhány vállalkozón ezért elverik a port. Az ilyen jellegű ismeretek egy jó része egyébként oktatott vagy oktatható lenne a rendes iskolai oktatás vagy szakoktatás keretén belül is. Érdemi előrelépés véleményünk szerint csak hosszabb távon képzelhető el az emberek általános felfogásának változásával.

A hazai vállalkozások jelenleg 1,1 milliót meghaladó magas számának egy lényeges oka az előzőekben említettek mellett az adóelkerülésben keresendő. Az adóterheket csökkentő körbeszámlázás, a munkavállalói lét és jövedelem vállalkozói léttel történő álcázása, a magánfogyasztás „céges költségesítése” vagy a költségek felpumpálásának igénye óvatosságot becsülések szerint is a vállalkozások legalább 50 százalékának létrejöttére ad magyarázatot. Az ilyen jellegű vállalkozások számának csökkentése érdekében az elmúlt években a hatóságok fokozott adminisztratív szigorító lépéseket tettek. Így a vállalkozások indításával kapcsolatos adminisztratív előírások szigorítása, az eljárási költségek növelése, vagy a például a kft-k minimális alaptőkéjének egymillió Ft-ról hárommillió Ft-ra történő emelése is ebbe a körbe sorolható. Ezek az

intézkedések mellett, hogy nehezítették a ténylegesen működni akaró vállalkozások indítását, érdemi hatást nem gyakoroltak az adóelkerülési célból létrehozott vállalkozások alapítására. Ez utóbbiak ugyanis legtöbbször egyéni vállalkozási formában, működési és telephely-engedélyi kötelezettség nélkül jönnek létre. A szabályozók gyakori változtatását és a részletesebb előírásokat egyébként a potenciális és létező vállalkozások is inkább a szabályozási környezet instabilitásában és saját helyzetük bizonytalanságának fokozódásában élik meg. A valós helyzet figyelembevételét bizonyítja viszont a bővülő körben alkalmazott egységes vállalkozási adó, az EVA bevezetése, ami a létező kisvállalkozások adminisztratív és adóterheinek csökkentésével járt.

Végezetül pedig a kutatás során szerzett tapasztalataink alapján néhány javaslatot is megfogalmaznánk a hazai vállalkozások indításának adminisztratív szabályozásával kapcsolatban.

Úgy véljük, hogy semmiképpen nem indokolható, hogy a vállalkozások számát adminisztratív intézkedésekkel, többek között a kezdés költségeinek és előírásainak növelésével próbálják meg csökkenteni. Ez ugyanis csökkentené a potenciálisan versenyképes, fennmaradásra és növekedésre képes vállalkozások létrejöttének valószínűségét is. Az előírások következtében felmerülő pluszköltségek fedezésére érdemes lenne esetleg állami támogatást nyújtani, hiszen ezek a vállalkozások környezetét is pozitívan érinthetik és csökkenthetnék az illegális tevékenység kialakulásának valószínűségét. A vállalkozások elkezdéséhez szükséges képesítési kötelezettségek véleményünk szerint általában túlzottak, a képesítés megszerzési költségei és ideje magas, sokszor nehezen indokolható. Ugyanakkor a szakképesítési rendszerben lehetne oktatni (sok esetben jelenleg is oktatják) azt, ami a vállalkozások sikeres indításához szükséges, beleértve az adminisztrációs, a munkavédelmi, foglalkoztatási, veszélyes anyagok kezelési, kockázatbecslési ismereteket. Ezek után a vállalkozásindítás engedélyezési procedúrája során már nem kellene ezeket az egyébként úgyis meglehetősen „rugalmasan betartott” előírásokat számon kérni.

A vállalkozások bejegyzési idejét, elsősorban a Cégbírószék alá tartozó esetekben az amerikai példa szintjére, maximum tíz napra kellene csökkenteni, és ezzel párhuzamosan meg kellene szüntetni az előtársasági formát. Az Európai Uniónak készített egyik tanulmány szerint az ev bejegyzésének időtartamát három nap, míg a kft-jét 18 nap alatt el kellene végezni (Benchmarking, 2002). A nagy bejegyzési hullámok már lefutottak, az éppen alapuló cégek esetében pedig

az ügymenet racionalizálásával a jelenlegi apparátus is meg tudna birkózni. A bejegyzési illetékeket inkább csökkenteni, mint növelni kellene, csakúgy, mint a korlátolt felelősséghez tartozó igen magas minimális tőkekövetelményt. Ezzel egy időben az ügyvezető személyes felelősségvállalását kellene szigorítani az általa vezetett cég ügyeit illetően.

A működési engedély megszerzési proceduráját a telephely-engedélyhez hasonlóan egy kézbe kellene adni, logikusan az önkormányzatokhoz telepíteni. Mind a telephely, mind a működési engedélyek esetében fel kellene számolni a szakhatóságok feladatai közötti átfedéseket. Esetleg össze is lehetne vonni bizonyos hatóságokat, például az Állategészségügyi Állomások és az ANTSZ egyesítése ésszerű ötletnek tűnik. Az ügyfél segítése céljából el kellene kerülni, hogy a bejegyzés helyéül szolgáló városban sokszor egymástól távol eső, szétszórt helyeket kelljen felkeresni, ráadásul több alkalommal is. A bejegyzés során felkeresendő helyek száma hazai viszonylatban igen nagy, ha egyablakos rendszert nem is lehet kialakítani, törekedni lehetne arra, hogy a kontakt pontok száma az ötöt ne haladja meg, és lehetőleg csak egyszer kelljen egy hivatalba elmenni. Ennek megkönnyítése érdekében célszerű lenne mindenhol egységes, könnyen hozzáférhető, internetről is letölthető formanyomtatványokat alkalmazni, amelyek egyben lehetőséget biztosítanának az átfedések kezelésére is. Az EU a bejegyzésekkel kapcsolatban benchmarkingként három kontakt pontot, kilenc eljárást és öt formula kitöltését tartja.

A működési engedélyhez szükséges milliónyi mellékletet, plusz szakhatósági véleményt, engedélyt minimalizálni kellene. Számos esetben merül fel az, hogy ez a kérdés milyen célt is szolgál. A formanyomtatványokat egyszerűsíteni lehetne, lehetőleg x jellel, vagy igen/nem válaszok bejelölésével lehetővé tenni, hogy laikusok is könnyedén ki tudják tölteni azokat. Meg kellene szüntetni a hosszas kifejtést igénylő kérdések feltevésének gyakorlatát. Megfontolandó, hogy a használatbavételi engedély megszerzési procedurájával egy időben az adott tevékenységre jogosító működési engedélyt is kiadhatnák az érintett szakhatóságok, elkerülve ezzel a kétszeri helyszíni szemlét is. Az adminisztráció egyszerűsítése hozzájárulhatna a hatóságok költségeinek és létszámának csökkentéséhez is.

A gazdaságpolitikán gyakran számon kérik a vállalkozások támogatását. Az egyik kulcsfontosságú problémának a szakértők a hazai vállalkozások alultőkésítetttségét, pénzügyi forrásokhoz jutás problémáit tartják. Ha figyelembe vesszük, hogy a legtöbb kezdő

vállalkozás pénzügyi támogatási igénye néhány száz-ezer forint, körülbelül annyi, mint a kezdés adminisztratív költségei, akkor az egyik legnagyobb segítség a kezdési díjak, illetékek csökkentése, netán eltörlése lehetne. Ugyanakkor a már létező vállalkozások szabályozásával kapcsolatban is komoly problémákat jelentenek az adminisztratív előírások: egy 1999-es felmérés szerint a vállalkozások vezetői idejének mintegy 30 százalékát az adminisztrációs teendők teszik ki (Némethné, 2001). Ha pedig hozzátesszük, hogy a kisebb vállalkozásoknál a méretből fakadóan az adminisztrációs szabályozás relatíve sokkal magasabbak, mint a nagyobb cégeknél, akkor látható, hogy ezen a területen is van mit tenni.

Felhasznált irodalom

- Acs, Z. (2002): What Is the Value of Entrepreneurial Start-ups to an Economy? pp. 81-106, In Varga, Attila – L. Szerb (eds) Innovation, Entrepreneurship Regions and Economic Development International experiences and Hungarian Challenges, Pécsi Tudományegyetem
- Acs, Z. – D. Audretsch (1993): Small Firms and Entrepreneurship: An East West Perspective, Cambridge University Press, Cambridge
- Acs, Z. – L. Szerb – A. Varga – J. Ulbert (2002): Vállalkozások Magyarországon nemzetközi összehasonlításban, PTE, Közgazdaságtudományi Kar
- Arrow, K. (1983): Innovation in Large and Small firms, in: Ronen, Joshua (ed) (1983): Entrepreneurship Lexington Books pp. 15-28
- Audretsch, D. (2001): The Dynamic Role of Small firms: Evidence from the US. World Bank Institute Downloaded 31-05-2003, 9 AM
- Audretsch, D. (1995): Innovation and Industry Evolution, The MIT Press Cambridge
- Bartlett, W. – V. Bukvič (2001): Barriers to SME Growth in Slovenia, MET-Network 4th Research Seminar, March 9
- Benchmarking... (2002): Benchmarking the Administration of Start-ups 2002. http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/support_measures/start-ups/benchm_summary_2002_en.pdf letöltés ideje: 2003. május 27.
- Djankov, S – R. La Porta – F. Lopez de Silanes – A. Schleifer (2001): The Regulation of Entry, http://econ.worldbank.org/files/2379_wps2661.pdf, letöltés ideje: 2003. május 27.
- Drucker, P. F. (1985): Innovation and Entrepreneurship. New York: Harper & Row
- Flash Eubarometer 134 Entrepreneurship (2002): Gallup Europe letöltés ideje 2003. május 25.
- Green Paper (2003): Entrepreneurship in Europe, Enterprise Publications European Commission Brussels 2003
- Kállay, L – Kissné Kovács E. – Kőhegyi K. (2003): Piaci környezet, szabályzás, és vállalkozásösztönzés [http://www.p-m.hu/web/home.nsf/portalarticles/9B22A3EA627EE8A2C1256E130064F2D5/\\$File/fuzet1.pdf](http://www.p-m.hu/web/home.nsf/portalarticles/9B22A3EA627EE8A2C1256E130064F2D5/$File/fuzet1.pdf)
- Kantis, H. – I. Masahiko – K. Masahiko (2002): Entrepreneurship in Emerging Economies, Inter-American Development Bank, World Bank Institute, Letöltés ideje 2003. május 25.

- Némethné, Pál Katalin* (2001): Teher alatt nem nő a pálma? In: Vezetéstudomány 05. pp. 26-37.
- OECD Small and Medium Size Enterprise Outlook 2000, Paris
- Observatory of European SMEs 2002 SMEs in Focus, European Commission
- Reynolds, P – W. Bygrave – E. Autio – L. Cox – M. Hay* (2002): Global Entrepreneurship Monitor 2002 Executive Report, Babson College, London Business School, Ewing Marion Kauffman Foundation 2002
- Rothwell, Roy – M. Dodgson* (1995): Innovation and Size of the Firm in Dodgson, Mark – Roy Rothwell eds.(1995): The Handbook of Industrial Innovation, Edward Elgar London, pp. 310-324
- Szerb, László – J. Ulbert* (2002): Entrepreneurial Growth and the Role of Venture Capital, In Varga, Attila – L. Szerb (eds) Innovation, Entrepreneurship Regions and Economic Development International experiences and Hungarian Challenges, Pécsi Tudományegyetem
- The Development... (1999): The Development of Entrepreneurship and Small Business in Transitional Economies, Department of Economic and Social Affairs Division for Public Economics and Public Administration, United Nations New York,
- Thurik, Roy – S. Wennekers* (2001): A Note on Entrepreneurship, Small Business and Economic Growth, in its series nr. 121. Letöltés ideje 2003. május 25.
- Transition. (2002): Transition: The First Ten Years 2002 World Bank, Washington
- Tyson, Laura – T. Perrin – H. Rogers* (1994): Promoting Entrepreneurship in Eastern Europe, Small Business Economics vol. 6 pp. 1-20
- Winiński, Jan* (2001): The Role of New, Entrepreneurial Private Sector in Transition and Economic Performance in Light of the Successes in Poland, the Czech Republic and Hungary, BOFIT Discussion Papers 2001 no. 12, Bank of Finland

Lábjegyzetek

- 1 Jelen kutatást a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta, amiért köszönetet illeti az Alapítványt és Hugh Spall Professzor, Central Washington University School of Business.
- 2 A 3-4-5-ös pontokban szereplő indikátorok nem részei a CSES sémának. Ezeket a mutatókat azért használjuk, hogy a kérdőívek, formulák közti különbséget becsülni tudjuk.
- 3 Természetesen ennek következményei vannak az üzleti gyakorlatban: a szerződéskötők általában megkövetelik a tulajdonosok személyes garanciáját is, azáltal a minimális tőkekövetelmény előírása irrelevánssá válik. A magánszemélyek, akik a vállalkozással kapcsolatba kerülnek ilyen garanciákat nem követelhetnek, azonban a kft tulajdonosa elveszítheti korlátolt felelősségét, ha a vállalkozásnak nincsen elegendő tőkéje és biztosítása a normál üzleti kockázat fedezésére.
- 4 Témánk szempontjából a 4/1997. (I. 22.) és a 80/1999. (VI. 11.) Kormányrendeletek a belkereskedelmi egységek működéséről és a telephelyek engedélyezéséről irányadóak.

E számunk szerzői:

Dr. HOVÁNYI GÁBOR, egyetemi magántanár, PTE; **Dr. GAÁL Zoltán**, egyetemi tanár, Veszprémi Egyetem; **Dr. Hans-Christian PFOHL**, egyetemi tanár, Darmstadti Műszaki egyetem; **Dr. SZABÓ Lajos**, egyetemi docens, Veszprémi Egyetem; **Ralf ELBERT**, egyetemi tanársegéd, Darmstadti Műszaki Egyetem; **BARIZSNÉ Hadházi Edit**, egyetemi tanársegéd, PhD hallgató, Debreceni Egyetem; **Dr. SZERB László**, egyetemi docens, PTE; **RUBÓCZKY István**, nyugdíjas oszt. vez.; **Dr. BECSKY Róbert**, közgazdász, főszerk.